

УДК 002.1:[005.35-043.83:378.4]

DOI: 10.30857/2786-5398.2021.5.3

Валентина В. Яценко

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено дослідженню окремих аспектів становлення соціальної відповідальності в закладах вищої освіти. Акцентується на зростаючій ролі вищої освіти та її еволюції в сучасному у суспільстві як життєво важливого компонента культурного, соціального, економічного та політичного розвитку країни та як надійного підґрунтя для створення внутрішнього потенціалу, просування прав людини, сталого розвитку, демократії та справедливості. Наголошується на необхідності дотримуватись ключових положень Всесвітньої декларації ЮНЕСКО «Вища освіта» (1998 р.), зокрема, йдеться про те, що «вища освіта має сприйматися як державна послуга, диверсифікація державних та приватних джерел фінансування необхідна, але державна підтримка навчання та досліджень залишається важливою для забезпечення освітньої та соціальної місії». Визначено, що уповільнення темпів економічного зростання та структурні перетворення підвищили цінність освіти та її соціальну відповідальність перед суспільством. Гіпотезою дослідження є теза про те, що соціальна відповідальність, академічна свобода та автономія є рушійними силами підвищення попиту на вищу освіту. У цьому контексті передбачається, що університети мають підтримувати розумний баланс між цими складовими. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні потреби в інформаційному забезпеченні процесів формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг. Для вирішення поставлених завдань застосовано такі методи дослідження: експертний аналіз рівня прозорості вищої освіти; методи оцінювання участі основних стейкхолдерів (здобувачів, роботодавців та громадянського суспільства) у розвитку потенціалу соціальної активності університетів. Виявлено виклики і бар'єри для подальшого розвитку академічної свободи та інституційної автономії, академічної свободи і державно-приватного партнерства, академічної свободи як етичного виміру та соціальної відповідальності, академічної свободи та підприємництва. Наголошується, що взаємодоповнюваність між освітою та технічним прогресом має важливі конкретні наслідки для економічної політики. Доведено, що зв'язок між освітою, інноваціями та кваліфікацією становить основу соціальної відповідальності університетів, дозволяє поєднувати початкове навчання та працевлаштування, безперервне навчання та підтримання професійної кваліфікації, просування інновацій, а також забезпечення відповідальності перед суспільством.

Ключові слова: соціальна відповідальність; університет; автономія; академічна свобода.

Валентина В. Яценко

*Коммунальное учреждение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»
Харьковского областного совета, Украина*

ІНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОЦЕССОВ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗАВЕДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена исследованию отдельных аспектов становления социальной ответственности в учреждениях высшего образования. Акцентируется на возрастающей роли высшего образования и её эволюции в современном обществе как жизненно важного компонента культурного, социального, экономического и политического развития страны и

как надёжного фундамента для создания внутреннего потенциала, продвижения прав человека, устойчивого развития, демократии и справедливости. Отмечается необходимость соблюдения ключевых положений Всемирной декларации ЮНЕСКО «Высшее образование» (1998 г.), в частности, отмечается, что «высшее образование должно восприниматься как государственная услуга, диверсификация государственных и частных источников финансирования необходима, но государственная поддержка обучения и исследований остаётся важной для обеспечения образовательной и социальной миссии». Определено, что замедление темпов экономического роста и структурные преобразования повысили ценность образования и его социальную ответственность перед обществом. Гипотезой исследования является тезис о том, что социальная ответственность, академическая свобода и автономия являются движущими силами повышения спроса на высшее образование. В этом контексте предполагается, что университеты должны поддерживать разумный баланс между этими составляющими. Цель исследования состоит в обосновании потребности в информационном обеспечении процессов формирования социальной ответственности заведений высшего образования на рынке образовательных услуг. Для решения поставленных задач использованы следующие методы исследования: экспертный анализ уровня прозрачности высшего образования; методы оценивания роли главных стейкхолдеров (соискателей, работодателей и гражданского общества) в развитии потенциала социальной активности университетов. Выявлены вызовы и барьеры для дальнейшего развития академической свободы и институциональной автономии, академической свободы и государственно-частного партнерства, академической свободы как нравственного измерения и социальной ответственности, академической свободы и предпринимательства. Отмечается, что взаимодополняемость между образованием и техническим прогрессом имеет важные последствия для экономической политики. Доказано, что связь между образованием, инновациями и квалификацией составляет основу социальной ответственности университетов, позволяет совмещать начальное обучение и трудоустройство, непрерывное обучение и поддержание профессиональной квалификации, продвижение инноваций, а также обеспечение ответственности перед обществом.

Ключевые слова: социальная ответственность; университет; автономия; академическая свобода.

Valentyna V. Yatsenko

***Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"
of the Kharkiv Regional Council, Ukraine***

INFORMATION SUPPORT FOR DEVELOPING SOCIAL RESPONSIBILITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The paper discusses the selected aspects related to the issues of developing social responsibility in higher education institutions. Emphasis is placed on the growing role of higher education and its evolution in modern society as a crucial element in enhancing cultural, social, economic and political development in Ukraine and as a solid foundation in building internal capacity, promoting human rights, sustainable development, democracy and justice. The study focuses on the need to adhere to the key provisions of the UNESCO Universal Declaration on Higher Education (1998), in particular, to share the idea that “higher education should be viewed as a public service. The funding of higher education requires both public and private resources. The role of the state remains essential in this regard. Public support for higher education and research remains essential to ensure a balanced achievement of educational and social missions. It is argued that the slowdown in economic growth and structural transformations have increased the value of education and its social responsibility to society. The research hypothesis is the statement

that social responsibility, academic freedom and autonomy have become the driving forces in increasing the demand for higher education. In this context, it is assumed that universities should maintain a reasonable balance between these components. The purpose of the study is to substantiate the need for information support of the processes of developing social responsibility in higher education institutions within the education services market. To attain the study objectives, the following research methods were employed: expert analysis of the higher education transparency; methods of assessing the key stakeholders' involvement (students, employers and civil society) in encouraging the University social activities. The findings have identified the challenges and barriers to fostering further academic freedom and institutional autonomy, academic freedom and public-private partnership, boosting academic freedom as an ethical dimension and social responsibility, promoting academic freedom and entrepreneurship. It is argued that education – technological progress complementarity has a number of important implications for the national economic policy. The conclusions verify that the relationships between education, innovation and qualifications is the background for developing social responsibility in universities that contributes to integrating basic education and employment, lifelong learning and maintenance of professional qualifications, promoting innovation and social accountability.

Keywords: social responsibility; university; autonomy; academic freedom.

Постановка проблеми. Концепція соціально відповідальної поведінки можна розуміти або як один із аспектів ділової етики, або, навпаки, як широку основу, що сформувалася протягом другої половини ХХ століття (С. Closon, С. Leys [1]). Теоретичні основи соціально відповідальної поведінки дуже різноманітні (Е. Valemba, Т. Bugandwa, В. Akonkwa, N. Mutabazi [2]) і можуть бути згруповані у три напрямки: ділова етика (моралістичний чи етичний підхід), бізнес та суспільство (соціальна згуртованість) та потік управління соціальними проблемами (інтеграція соціальних питань у стратегічне управління). З точки зору, D. Bugandwa, Е. Valemba, М. Vakomeza: «Корпоративна соціальна відповідальність – це поняття, згідно з яким компанії несуть зобов'язання перед групами, що становлять компанію, крім акціонерів, і виходять за рамки того, що передбачено законом та угодами профспілок. Два аспекти цього визначення мають вирішальне значення. По-перше, зобов'язання має прийматись на добровільній основі; поведінка під впливом примусової сили, такої як закон чи профспілковий договір, не є добровільною. По-друге, це зобов'язання широке, що виходить за рамки традиційного боргу перед акціонерами перед іншими соціальними групами, такими як клієнти, співробітники, постачальники та оточення» [3]. Такі автори, як А. Acquier, J. Grond розглядають соціальну відповідальність як процес спілкування [4]. З моралізуючої концепції, згідно з якою компанія була зобов'язана «вносити внесок у добробут суспільства, що уможливило процвітання» (М. Battaglia [5]), дискурс підзвітності сприяє ідеологічній гегемонії, при якій існуючі інститути представляються як такі, що вносять внесок у загальне благо, хоча на вони служать інтересам невеликої меншини. Здається малоймовірним, що цілі компаній розвиватимуться у бік загального блага, навіть якщо вони дотримуватися принципу соціальної відповідальності (А. Carroll [6]). Тепер для компанії мета – привернути увагу споживача, який одночасно є громадянином, який вважає прихильність компанії до соціальної відповідальності мінімально необхідним (V. Shcherbak, O. Nifatova, M. Kuzheliev, O. Erkes, O. Mylashko [7]). Тим самим, необхідність для компаній брати до уваги «соціальні» питання як стратегічні змінні (школа управління соціальними проблемами) нині є домінуючою (L. Granget [8]).

Європейська спільнота (2001 р.) у своїй Зеленій книзі пропонує ширше визначення, що виходить за рамки юридичних зобов'язань, «бути соціально відповідальним означає не тільки повне виконання застосованих юридичних зобов'язань, але також виходити за рамки та більше

інвестувати у людський капітал, докіль та відносини із зацікавленими сторонами. Соціальна роль компанії залишається в порядку дискурсу, оскільки вона не призводить до змін в організаційній поведінці (D. Charles [9]) та інституційних змін. Але, як це не парадоксально, у той час як компанії відчувають себе наділеними місією, що становить спільний інтерес, що доходить до почуття солідарності з майбутніми поколіннями, університети та загалом державний сектор розвиваються під впливом відкритості для конкуренції та об'єднання Європи (А. Почтовюк [10]). Отже, інформаційне забезпечення процесів формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти залишається відкритим.

Метою даного дослідження є обґрунтування необхідності інформаційного забезпечення процесів формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг.

Результати дослідження. Соціальна відповідальність університетів (СВУ) – це нова концепція, яка полягає у сприйнятті університету за межами єдиної навчальної функції з урахуванням трьох основних стовпів вищої освіти, а саме: навчання, наукові дослідження та служіння суспільству. Виходячи з цього факту, СВУ виявляється важливим способом впровадження та розвитку соціальної відповідальності в суспільстві в цілому, чи це корпоративна соціальна відповідальність Соціальна відповідальність університетів або корпоративна соціальна відповідальність здійснюється відповідно до ISO26000. У цьому контексті необхідно поглибити основи СВУ, що дозволяють перейти від теоретичних основ до практичного застосування з урахуванням основних функцій університету, його ролі в освіті.

Відповідальність університету перед суспільством полягає в тому, що єдина функція університету полягає не у наданні адекватної освіти компетентним людям у різних сферах діяльності, а у навчанні відповідальних громадян, здатних легко інтегруватися в громадянське суспільство. Служіння суспільству – одна з основних складових місії та бачення університетів по всьому світу, у контексті триединого підходу: освіта; наукове дослідження; служіння суспільству. Однак, як правило, існує плутанина між концепцією «соціальної відповідальності університету» та концепцією «служіння суспільству», яка, таким чином, становить основу однієї з трьох основних функцій університетів. До речі, якщо служіння суспільству є одним із основних стовпів місії будь-якого університету, це автоматично реалізується самим фактом, що університет забезпечує підготовку майбутніх поколінь на службу суспільству у різних сферах, це не означає, що кожен університет автоматично несе соціальну відповідальність. Таким чином, служіння суспільству є необхідною умовою діяльності будь-якого університету, але недостатнім, щоб вважати його соціально відповідальним.

Соціальна відповідальність університетів заснована на наборі принципів та цінностей, починаючи з соціальної ролі університетів у навчанні, наукових дослідженнях, соціальному партнерстві та інституційному управлінні до їхнього внеску у розвиток соціальної відповідальності. В основі цієї соціальної ролі університету лежить його відданість питанням, що стосуються справедливості, авторитету, переваги, соціальної рівності, сталого розвитку, гідності та свободи особистості, пошани культури різноманітності, підтримки прав людини та громадянської відповідальності. Фактично університет об'єднує інтелектуальну та наукову еліту суспільства, тому він більше не розглядається як простий «подіум знань», але також як «подіум експертизи» для різних секторів виробництва та виробництва послуг.

До основних соціальних проблем, стосовно яких університет повинен нести соціальну відповідальність, відносяться: бідність та безробіття; концентрація послуг у містах на шкоду неблагополучним сільським регіонам; безграмотність; низький рівень освіти; зростання населення та неефективне використання природних ресурсів; слабка політична стабільність,

деградація державних послуг та нездатність державного сектора самотійно реагувати на зростаючі соціально-економічні виклики; незбалансоване зростання; необхідність платформи для діалогу та координації теорії та практики; академічні та професійні галузі; збалансованість державного та приватного секторів.

Одна з основних послуг, які пропонують університети суспільству, - це формування соціального капіталу для підтримки економічного, соціального та наукового розвитку. Виходячи з цього, університети повинні забезпечувати рівні освітні можливості для всіх, особливо для людей з особливими потребами та найменш забезпечених категорій.

Університети не повинні обмежувати свою академічну підготовку та дослідження вимогами та потребами ринку праці. Навпаки, вони повинні заохочувати різноманітні навчальні програми та методологію, які встановлюють зв'язки між практичними науками та соціальними науками. Водночас очікується, що університети забезпечать включення до конкретних рекомендацій аспектів, що стосуються навколишнього середовища, соціального впливу та етичних наслідків будь-якої наукової діяльності.

Наукові дослідження необхідні для того, щоб поставити знання на службу суспільству та покращити якість життя населення. Таким чином, дослідження не може проводитися незалежно від потреб суспільства та необхідності зробити необхідні висновки, які дозволили б використовувати його для вирішення проблем (юридичних, економічних, медичних, міських, екологічних, освітніх, культурних), щоб покращити добробут та рівень життя людей.

Важливою частиною соціальної відповідальності університетів є навчання продуктивних та відповідальних громадян та заохочення активної участі у громадянському суспільстві, а також розвиток навичок. Практично це питання сприяння передачі технологій, інноваціям, безперервному навчанню. Цей аспект вищої освіти є важливим аспектом відповідності університету вимогам суспільства.

Висновки та пропозиції. Таким чином, університети повинні спонукати студентів міркувати про можливості служіння суспільству у глобальному масштабі, стимулювати у них дух громадянськості. Цей дух громадянськості належить до людей, що належать до їхнього суспільства, їхньої участі в суспільному житті та їхньої активної участі в політичних та соціально-економічних питаннях, що виходять далеко за межі простої поваги до їхніх прав та обов'язків, що випливають із законів та чинних правил. Основні напрями громадянськості стосуються питань ідентичності, політичної, соціальної та культурної участі, а також демократичних цінностей, прав людини, терпимості та культурної різноманітності, а також поінформованості щодо питань, що стосуються соціальної рівності. Соціальний аспект, який не було практично порушено у Болонській декларації (1999 р.) та при створенні Європейського простору вищої освіти, тепер розширено розглянуто в рамках проекту EU-USR (Європейський Союз – соціальна відповідальність університетів). Це вплив пов'язане з визнанням ролі вищої освіти у розвитку європейського суспільства та передачі його цінностей і принципів.

References

Література

- | | |
|--|---|
| <p>1. Closon, C., Leys, C. (2012). Relation entre les perceptions de la responsabilite sociale et l'implication affective et la satisfaction au travail. le role modérateur des attentes, Bruxelles: Université Libre de Bruxelles.</p> <p>2. Balemba, E., Bugandwa, T., Akonkwa, B. M., Mutabazi, N. (2019). Corporate social responsibility and trust: Evidence from the banking sector in Bukavu. <i>Congo Challenge</i>, 1(2), P. 236–264.</p> | <p>1. Closon C., Leys C. Relation entre les perceptions de la responsabilite sociale et l'implication affective et la satisfaction au travail. le role modérateur des attentes, Bruxelles: Université Libre de Bruxelles, 2012.</p> <p>2. Balemba E., Bugandwa T., Akonkwa B. M., Mutabazi N. Corporate social responsibility and trust: Evidence from the banking sector in Bukavu. <i>Congo</i></p> |
|--|---|

3. Bugandwa, D., Balemba, E., Bakomeza, M. (2014). Satisfaction au Travail et Performance organisationnelle des institutions d'enseignements superieur dans la ville de Bukavu. *Bukavu journal of economics and social sciences*, Issue 2, P. 149–175.

4. Acquier, A., Grond, J.-P. (2005). Aux sources de la responsabilité sociale de l'entreprise: à la (re) découverte d'un ouvrage fondateur, Social responsibilities of Businessman d'Howard. *Finance contrôle strategie*, 10(2), P. 5–35.

5. Battaglia, M. et al. (2014). Corporate Social Responsibility and Competitiveness within SMEs of the Fashion Industry: Evidence from Italy and France. *Sustainability*, 6, P. 872–893. doi:10.3390/su6020872.

6. Carroll, A. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, P. 39–48.

7. Shcherbak, V., Nifatova, O., Kuzheliev, M., Erkes, O., Mylashko, O. (2019). The assessment of corporate social responsibility in Ukrainian banks. *Banks and Bank Systems*, Vol. 14, Iss. 3.

8. Granget, L. (2005). La responsabilité sociale des université à l'heure du savoir comme marchandise. *Communication est Organisation*, P. 127–147.

9. Charles, D. R. (2005). Universities and Engagement with Cities, Regions and Local Communities. In: *Rebalancing the Social and Economic. Learning, Partnership and Place*. C. Duke, M. Osborne, B. Wilson (eds.). NIACE. P. 148–150.

10. Pochtoviuk, A. B. (2013). Profesiino-kvalifikatsiina vidpovidnist yak vektor rozvytku vyshchoi shkoly v interesakh natsionalnoi ekonomiky [Professional qualification compliance as a vector of higher education development in the interests of the national economy]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriya "Ekonomika": zbirnyk naukovykh prats = Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series "Economics"*, Vol. 24, P. 44–48 [in Ukrainian].

Challenge. 2019. No. 1 (2). P. 236–264.

3. Bugandwa D., Balemba E., Bakomeza M. Satisfaction au Travail et Performance organisationnelle des institutions d'enseignements superieur dans la ville de Bukavu. *Bukavu journal of economics and social sciences*. 2014. Issue 2. P. 149–175.

4. Acquier A., Grond J.-P. Aux sources de la responsabilité sociale de l'entreprise: à la (re) découverte d'un ouvrage fondateur, Social responsibilities of Businessman d'Howard. *Finance contrôle strategie*. 2005. No. 10 (2). P. 5–35.

5. Battaglia M. et al. Corporate Social Responsibility and Competitiveness within SMEs of the Fashion Industry: Evidence from Italy and France. *Sustainability*. 2014. No. 6. P. 872–893. doi:10.3390/su6020872.

6. Carroll A. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*. 1991. P. 39–48.

7. Shcherbak V., Nifatova O., Kuzheliev M., Erkes O., Mylashko O. The assessment of corporate social responsibility in Ukrainian banks. *Banks and Bank Systems*. 2019. Vol. 14. Iss. 3.

8. Granget L. La responsabilité sociale des université à l'heure du savoir comme marchandise. *Communication est Organisation*. 2005. P. 127–147.

9. Charles D. R. Universities and Engagement with Cities, Regions and Local Communities. In: *Rebalancing the Social and Economic. Learning, Partnership and Place*. C. Duke, M. Osborne, B. Wilson (eds.). NIACE, 2005. P. 148–150.

10. Почтовюк А. Б. Професійно-кваліфікаційна відповідність як вектор розвитку вищої школи в інтересах національної економіки. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка": збірник наукових праць*. Острог: Вид-во НУ "Острозька академія", 2013. Вип. 24. С. 44–48.